

واژه‌ها و اصطلاحاتی از گویش قزوینی

فریبا خواجه‌وند (دانشجوی دکتری زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه آزاد، واحد رودهن)
مهدی ماحوزی (استاد دانشگاه آزاد، واحد رودهن)

مقدمه

زبان مردم قزوین پیش از حمله مغولان و ترکان به این سرزمین، پهلوی یا فهلوی بوده‌است، اما این زبان، بعدها و با گذشت زمان جای خود را به فارسی سپرد. امروزه مردم قزوین به فارسی صحبت می‌کنند، اما از آنجایی که این شهر همواره میدان تاخت و تاز و محل استقرار اقوام مهاجم بوده‌است، زبان مردم این شهر آمیخته به واژه‌های وام‌گرفته از این اقوام، به‌ویژه اقوام ترک، می‌باشد؛ به‌گونه‌ای که، بسیاری از لغات رایج در میان مردم واژه‌های ترکی است. البته امروزه استفاده از واژه‌های ترکی و تلفظ کلمات با گویش قزوینی بسیار کم‌رنگ شده‌است و تنها در تعداد معدودی از محلات این شهر به این گویش صحبت می‌کنند. به‌منظور احیا و تبیین برخی از ویژگی‌های گویش قزوینی، منتخبی از واژه‌ها و اصطلاحات آن در این مقاله ارائه می‌گردد.

- /āb-ğardān/: ملاقه.
/ājida/: کفش.
/āla/: آلاچیق.
/āšūq/: قاب عکس.
/alāqa-band/: نخ تاب.
/anbānak¹/: کیسه چرمی.
/arika/: تخت.
/asala-pastu/: ظرف نگهداری عسل؛ کندوی عسل.
/bādyah/: بشقاب غذا.
/bastu/: کوزه بزرگ روغن.
/bastu-tilik/: کوزه کوچک روغن.
/bonabri/: پی (اساس بنا).
/bun-ğardān/: غلتک پشت‌بام.
/čāh-qolzem/: چاه عمیق.
/čakkuš/: چکش.
/čalik/: ظرف نگهداری نفت.
/čamča/: خاک انداز؛ کفگیر.
/čaqqu/: چاقو.
/čaqquri/: گودال.
/čara/: دوک نخ‌ریسی.
/čara-ris/: چرخ نخ‌ریسی.
/čāxāna/: کلبه.
/čolmak/: نوعی دیزی برای پخت گوشت.
/dahrah/: ساطور بزرگ برای تکه‌تکه کردن گوشت.
/dasā-ğir/: دستگیره.

۱. تلفظ همخوان‌های /k/ و /ğ/ در گویش قزوینی متفاوت با تلفظ همخوان‌های /k/ و /g/ در فارسی معیار است. در واقع، /k/ و /ğ/ گونه پیشین /k/ و /g/ به‌شمار می‌آیند.

/das-γālah/: تیشه خارکنی.

/davāl/: تسمه.

/davār-juγ/: مشک دوغ‌زنی.

/do-lat/: در دو لنگه.

/dori/: بشقاب بزرگ.

/doyma/: دگمه.

/doyma-čeqqi/: دگمه قفلی.

/doyma-γeybi/: دگمه مخفی.

/dul/: سطل بزرگ.

/dulča/: سطل کوچک.

/eip/: طنابی از پشم بز.

/elik/: قلم کتابت.

/estām/: بیلچه بنایی.

/estāmbuli/: لگن مخصوص تهیه خمیر گچ در بنایی.

/estul/: صندلی.

/futa/: لنگ مردانه.

/gal gali/: گهواره.

/gāli/: فرش.

/gamij/: نوعی دیزی با دهان گشاد.

/gonda-čaqqu/: کارد.

/gušna/: آفتابه سفالی.

/havanč/: هاون فلزی.

/huštak/: نی لبک.

/jāma-dān/: چمدان.

/janjal/: خرمن کوب.

/javāl-duz/: جوال‌دوز، سوزنی بزرگ که معمولاً برای دوخت گونی و پارچه‌های بسیار ضخیم استفاده می‌شود.

/jeld/: کیسه‌ای چرمی برای نگهداری روغن.

- /jol/: پالان.
/katel/: چارپایه کرسی.
/kerbit/: کبریت.
/kissa-ğuni/: کیسه حمام.
/kob/: خمره آب.
/kolāni/: کلون، تکه چوبی به صورت افقی پشت درهای چوبی برای قفل کردن در.
/korpil/: پُل.
/kuyen-dibaĭ/: هاون چوبی.
/lāqa/: کیسه جیب‌بات.
/laĭ/: سینی چوبی مدور.
/lambar/: میله چوبی یا آهنی خمیده.
/langari/: سینی بزرگ غذا.
/lat/: در یک لنگه.
/lonba/: پوشش چوبی سقف.
/luĉaĭ/: مرغانی.
/lulah-kampā/: چراغ نفتی.
/lulenğ/: آفتابه.
/māsa-sandux/: صندوق کوچک.
/majuma/: سینی بزرگ مدور.
/malilah/: ملیله، مهره‌های ریز استوانه‌ای رنگی و برّاق برای تزئین لباس و پارچه.
/maqqaš/: موجین، وسیله‌ای برای ستردن موهای زائد ابرو.
/marqaja/: ظرف بول گهواره.
/masqal/: وسیله‌ای برای تیز کردن چاقو.
/mašrafa/: ظرف شیشه‌ای یا بلوری مخصوص شربت و دوغ.
/menqāl/: منقل.
/merakĭkab/: دوات.
/meyvāna/: همیزم.

- /minjox/: منجوق، مهره‌های ریز مدور رنگی و براق برای تزئین لباس و پارچه.
/mo?atrā/: مشکدان.
/mowj/: جاجیم.
/mu-lofča-kardan/: تاب دادن موی سر به شکل حلقه‌های مدور.
/nāband/: دم‌کش پلو.
/nāva/: ظرف چوبی برای تهیه گل و ملاط در بنّایی.
/naftāludin/: صندوق لباس.
/nandi/: نو.
/nardavān/: نردبان.
/pāpālešm/: بالشتک سوزن.
/pārč/: قلم هیزم‌شکنی.
/pina-boxča/: بقچه‌ای برای جمع‌آوری تکه‌پارچه‌های باقی‌مانده از خیاطی و دوخت لباس.
/poštu/: تفنگ.
/putk/: پتک.
/qāšux/: فاشق.
/qadifa/: لُنگ زنانه.
/qamiš/: نی.
/qan-bor/: قیچی قندشکن.
/qan-furāk/: سر سماور.
/qava-dān/: ظرف مخصوص نگهداری آب در آشپزخانه.
/qaylān/: قلیان.
/qazan/: کاردک کوچک.
/qazqān/: دیگ بزرگ مسی.
/qerxeloq/: قیچی پشم‌چینی.
/qolla/: کاسه حمام.
/qolloq/: جلد قرآن.
/qonud/: تازیانه درشکه‌چی.

- /qulčāq/: عروسک.
/rasan/: ریسمان.
/sāb/: نخ.
/sāji/: تابه نان‌پزی.
/samand/: سیمان.
/saxsi/: ظروف سفالی.
/senjex/: سیخ کوچک.
/sex/: سیخ.
/siba/: حصار.
/soĭ/: تیغ شکافتن گونی.
/somāx-pālān/: آبکش.
/soporka/: جارو.
/šana/: کاه جمع‌کن، باددهنده خرمن.
/sol/: شاقول.
/suldi/: غسلخانه.
/tāqār/: ظرف تهیه خمیر نان.
/tāvah/: تابه.
/takal/: چرخ دوچرخه.
/tala/: سنگ قبر.
/tandur/: تنور نان‌پزی.
/tās-boxča/: بقچه حمام.
/tikān-čuxān/: وسیله‌ای برای درآوردن خار از بدن.
/tix/: تیغ.
/tiyarah/: دیگ سفالی.
/tolama/: آتشدان، اجاق.
/toloq/: مشک آب.
/torba/: کیسه پول.

/vālah/: الکی.

/var-band/: تسمه گهواره.

/vasma/: وسمه، مداد طراحی ابرو.

/xefti/: گردنبند زنانه کوتاه و چسبیده به گردن، طوقی.

/xomb/: خم.

/xow/: پود فرش.

/yekka-kula/: تابوت.

/zar-halqah/: طوق آهنینی که کشاورزان هنگام زدن بر گردن گاو می‌اندازند.

/žok/: فتیله چراغ نفتی.